

Raadsvoorstel

Onderwerp Zaakid	Referendumverordening gemeente Zoetermeer 2026 2025-146252
Auteur	Edwin Ijsselder +31793469393 E.ijsselder@zoetermeer.nl
Gemeentesecretaris a.i.	Meijer, A.S.
Afdelingshoofd	Schepers A. (Angelique)
Portefeuillehouder	Burgemeester Bezuijen
Medeverantwoordelijke(n)	

Uiterste behandeldatum (+ reden)	18 juni 2026
Programma(s)	Programma 6 Dienstverlening en samenspraak
Eerdere besluitvorming	Raadsvoorstel Rekenkameronderzoek Evaluatie referendum d.d. 27 november 2023 Raadsmemo Verdaging en samenvoeging besluitvorming rondom referendum d.d. 25 juni 2024
Samenvatting	In het geamendeerde raadsbesluit heeft de raad, naar aanleiding van het rekenkameronderzoek <i>Evaluatie referendum</i>, uitgangspunten geformuleerd voor de actualisatie van de referendumverordening. In de raadsmemo is toegezegd dat de geactualiseerde referendumverordening in het vierde kwartaal van 2024 aan de raad zou worden voorgelegd, overeenkomstig de uitgangspunten uit het geamendeerde raadsbesluit. Hieraan is gevolg gegeven door een ontwerp-referendumverordening op te stellen overeenkomstig de VNG-modelreferendumverordening, met als uitgangspunt dat voorafgaand aan besluitvorming door de raad een referendum op initiatief van de kiesgerechtigden mogelijk wordt gemaakt. De raadscommissie heeft aangegeven dat deze ontwerp-referendumverordening niet besluitrijp is, omdat het uitgangspunt niet volledig tegemoetkomt aan de wensen van de raad. De raadscommissie heeft geadviseerd de referendumverordening terug te leggen bij het college. In de nieuwe Referendumverordening gemeente Zoetermeer 2026 zijn de wensen en bedenkingen van raadsleden, zoals geuit tijdens de bijeenkomst van 23 september 2025, verwerkt. Deze nieuwe referendumverordening wordt, samen met een raadsmemo, in dit raadsvoorstel aan de raad voorgelegd.
Bijlagen	1 - Referendumverordening gemeente Zoetermeer 2026, met toelichting

Raadsbesluit

Raadsvoorstel Referendumverordening gemeente Zoetermeer 2026
2025-146252

De raad van de gemeente Zoetermeer;
Gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 24 februari 2026

besluit

1. De Referendumverordening gemeente Zoetermeer 2026, met toelichting vast te stellen, met de volgende uitgangspunten:
 - a. het initiatief voor een referendum kan uitgaan van de kiesgerechtigde inwoners uit de gemeente Zoetermeer *achteraf* over een genomen besluit van de raad (spoor 1) of het initiatief voor een referendum kan uitgaan van de raad *vooraf* over een ontwerp besluit of beleidskwestie van de raad (spoor 2);
 - b. de organisatie van het referendum is een aangelegenheid van de raad, waarbij de griffier voor de organisatie van een referendum op verzoek ambtelijke bijstand kan vragen aan de gemeentesecretaris;
 - c. De drempel voor een referendum op initiatief van de kiesgerechtigde inwoners uit de gemeente Zoetermeer bedraagt 500 ondersteuningsverklaringen voor het inleidend verzoek (fase 1) en 5000 ondersteuningsverklaringen voor het definitieve verzoek (fase 2), waarbij de 500 ondersteuningsverklaringen uit het inleidend verzoek worden meegeteld.
 - d. De referendumcommissie wordt door de raad ad hoc ingesteld en de leden worden op aanbeveling van het seniorenconvent door de raad benoemd.
 - e. De werkbeschrijving van het referendum wordt gemaakt door het college na vaststelling door de raad van de Referendumverordening gemeente Zoetermeer 2026.
2. De Referendumverordening die is vastgesteld op 30 mei 2005, sedertdien gewijzigd, in te trekken.

Over dit besluit geen referendum mogelijk te maken, omdat het (een aanpassing van) de Referendumverordening betreft. Dit besluit treedt in werking de dag na de bekendmaking daarvan.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van de raad op 29 oktober 2026

de griffier,

de voorzitter,

drs. R. Blokland MCM

drs. M.J. Bezuijen

Toelichting

Probleemstelling en kader

Inleiding

De raad heeft aangegeven dat een referendum een passende aanvulling is op de representatieve lokale democratie. De raad heeft de bevoegdheid om een referendumverordening vast te stellen (artikel 149 Gemeentewet). Bij een referendum kunnen kiesgerechtigde inwoners rechtstreeks invloed uitoefenen op het beleid en de besluiten van de lokaal gekozen gemeenteraad. Op deze manier verkleint een referendum de afstand tussen de gemeenteraad en de inwoners van de gemeente.

De huidige referendumverordening dateert van 2005 en is inmiddels verouderd. De raad heeft bij geamendeerd raadsbesluit, naar aanleiding van het rekenkameronderzoek *Evaluatie referendum*, de uitgangspunten geformuleerd voor een actualisatie van de referendumverordening.

In het raadsmemo van 24 juni 2024 heeft het college toegezegd dat de nieuwe referendumverordening overeenkomstig de geformuleerde uitgangspunten in het vierde kwartaal van 2024 aan de raad zou worden voorgelegd.

Hieraan is gevolg gegeven door de ontwerp-referendumverordening op te stellen overeenkomstig de uitgangspunten van het VNG-model. De raadscommissie heeft echter aangegeven dat deze ontwerp-referendumverordening niet besluitrijp was en niet aan de raad kon worden voorgelegd. De raadscommissie heeft geadviseerd de referendumverordening terug te leggen bij het college.

In de nieuwe Referendumverordening gemeente Zoetermeer 2026 zijn de wensen en bedenkingen van raadsleden, zoals besproken tijdens de bijeenkomst van 23 september 2025, verwerkt. Deze wordt in dit raadsvoorstel, samen met een raadsmemo, aan de raad voorgelegd.

Beoogd effect

De nieuwe referendumverordening kent, in vergelijking met de huidige referendumverordening, een duidelijke procedure en geeft duidelijk aan wie het initiatief kan nemen voor het houden van een referendum. Ook geeft de nieuwe referendumverordening duidelijke regels welk bestuursorgaan en functionaris aan zet is en zijn de (beslis)termijnen in dagen weergegeven in plaats van weken of maanden om de uitvoering makkelijker te maken.

In de nieuwe referendumverordening kan het initiatief voor een referendum uitgaan:

- a. van de kiesgerechtigden achteraf over een genomen besluit van de raad (spoor 1), of
- b. van de raad vooraf over een ontwerp besluit of beleidskwestie van de raad (spoor 2).

De organisatie van het referendum is in de nieuwe referendumverordening een aangelegenheid van de raad en niet langer een aangelegenheid van het college van B&W, zoals in de huidige referendumverordening is geregeld. Omdat de organisatie van een referendum in de nieuwe referendumverordening een aangelegenheid is van de raad, is geregeld dat de griffier een verzoek aan de gemeentesecretaris kan doen voor ambtelijke bijstand.

In de nieuwe referendumverordening is evenals in de huidige referendumverordening gekozen voor een inleidend verzoek (fase 1) en een definitief verzoek (fase 2), als sprake is van een referendum op initiatief van de kiesgerechtigden.

De gekozen drempels voor de ondersteuningsverklaringen (500 voor het inleidend verzoek, 5.000 voor het definitieve verzoek) zijn zorgvuldig gekozen doordat een vergelijking gemaakt is met andere gemeenten met een soortgelijk aantal inwoners en waar ook een (lokale) referendumverordening door de raad is vastgesteld.

Op basis van deze vergelijking met andere gemeenten, is ervoor gekozen om de drempels voor de ondersteuningsverklaringen voor Zoetermeer aan te laten sluiten bij het “midden” van vergelijkbare gemeenten (zie tabel 1).

Tabel 1: aantal ondersteuningsverklaringen referendum op initiatief van kiesgerechtigden inleidend verzoek en definitief verzoek in soortgelijke gemeenten

Gemeenten met een recente referendumverordening (jonger dan 10 jaar)	aantal inwoners 2025 (Afgerond)	aantal ondersteuningsverklaringen inleidend verzoek (fase 1)	Aantal ondersteuningsverklaringen definitief verzoek (fase 2)
Zoetermeer huidige verordening	128.000	0,33% aantal kiesgerechtigden	5% aantal kiesgerechtigden
Zoetermeer nieuwe verordening		500	5.000
Leiden	124.000	750	5.000
Delft	110.000	800	4.000
Westland	111.000	500	5.000
Alkmaar	112.000	425	2,5% aantal kiesgerechtigden
Haarlem	167.000	400	4.000
Haarlemmermeer	157.000	0,33% aantal kiesgerechtigden	5% aantal kiesgerechtigden
Onderstaande gemeenten hebben een oude verordening (10 jaar oud)	aantal inwoners (Afgerond)	aantal ondersteuningsverklaringen inleidend verzoek	Aantal ondersteuningsverklaringen definitief verzoek
Arnhem	162.000	750	3.000
Amersfoort	157.000	0,5% aantal kiesgerechtigden	5% aantal kiesgerechtigden
Breda	184.000	1.000	7.500
Dordrecht	119.000	500	5.000

De drempels voor de ondersteuningsverklaringen in de vorm van percentages van het aantal kiesgerechtigde inwoners, komen niet terug in de nieuwe referendumverordening. Deze drempels waren: 0,33% van het aantal kiesgerechtigde inwoners voor het inleidend verzoek en 5% van het aantal kiesgerechtigde inwoners voor het definitieve verzoek.

In de nieuwe referendumverordening worden de drempels voor de ondersteuningsverklaringen vervangen door absolute getallen. De absolute getallen zorgen voor vermindering van administratieve lastendruk, omdat een percentage van het aantal kiesgerechtigde inwoners voortdurend wijzigt. Deze drempels worden: 500 kiesgerechtigde inwoners voor het inleidend verzoek en 5.000 van het aantal kiesgerechtigde inwoners voor het definitieve verzoek.

Ter vergelijking, bij het laatst gehouden referendum over afvalbeleid in 2022 waren de drempels voor ondersteuningsverklaringen 309 kiesgerechtigde inwoners voor het inleidend verzoek en 5.103 kiesgerechtigde inwoners voor het definitieve verzoek.

Om de onafhankelijkheid van het referendum te waarborgen is ook in de nieuwe referendumverordening gekozen om een referendumcommissie ad hoc (per referendum) door de raad in te stellen. Hiermee kan worden ingespeeld op de actualiteit van een referendum.

De leden van de referendumcommissie ad hoc worden door de raad benoemd op aanbeveling van het seniorenconvent. Dit sluit aan bij de behoefte voor de mogelijkheid om leden van de referendumcommissie tussentijds te kunnen vervangen.

Tot slot is er ook voor gekozen om tegemoet te komen aan de uitgangspunten van het geamendeerde raadsbesluit om een uitputtende subsidieregeling in de referendumverordening op te nemen voor collectieven van kiesgerechtigden en rechtspersonen (niet politieke groeperingen) om het referendum onder de aandacht van de lokale inwoners te brengen.

Voorstel/keuzemogelijkheden/risico's

1. De Referendumverordening gemeente Zoetermeer 2026, met toelichting, vast te stellen met de volgende uitgangspunten:
 - a. het initiatief voor een referendum kan uitgaan van de kiesgerechtigde inwoners uit de gemeente Zoetermeer *achteraf* over een genomen besluit van de raad (spoor 1) of het initiatief voor een referendum kan uitgaan van de raad *vooraf* over een ontwerp besluit of beleidskwestie van de raad (spoor 2);
 - b. de organisatie van het referendum is een aangelegenheid van de raad, waarbij de griffier voor de organisatie van een referendum op verzoek ambtelijke bijstand kan vragen aan de gemeentesecretaris;
 - c. De drempel voor een referendum op initiatief van de kiesgerechtigde inwoners uit de gemeente Zoetermeer bedraagt 500 ondersteuningsverklaringen voor het inleidend verzoek (fase 1) en 5000 ondersteuningsverklaringen voor het definitieve verzoek (fase 2), waarbij de 500 ondersteuningsverklaringen uit het inleidend verzoek worden meegeteld.
 - d. De referendumcommissie wordt door de raad ad hoc ingesteld en de leden worden op aanbeveling van het seniorenconvent door de raad benoemd.
 - e. De werkbeschrijving van het referendum wordt gemaakt door het college na vaststelling door de raad van de Referendumverordening gemeente Zoetermeer 2026.
2. De Referendumverordening die is vastgesteld op 30 mei 2005, sedertdien gewijzigd, in te trekken.

Argumenten

1.1 De huidige referendumverordening is op onderdelen verouderd en moet geactualiseerd worden.

In artikel 2, lid 1 van de nieuwe referendumverordening wordt duidelijk beschreven waarover een referendum mogelijk is en op wiens initiatief een referendum mogelijk is.

Ongewijzigd is de mogelijkheid dat op initiatief van de kiesgerechtigde een referendum gehouden kan worden over een genomen raadsbesluit (spoor 1). Ook kan er nog steeds op initiatief van de raad een referendum worden gehouden over een beleidskwestie (spoor 2).

Een wijziging ten opzichte van de huidige referendumverordening is dat in de nieuwe referendumverordening op initiatief van de raad (spoor 2) een referendum mogelijk is over een ontwerp raadsbesluit.

1.2 Het referendum is een volksraadpleging en bij uitstek een bestuurlijk instrument van de raad. De uitvoering van het referendum ligt om die reden bij de raad.

Het college heeft gevolg gegeven aan het geamendeerde raadsbesluit van 27 november 2023 door de regie over de referendabiliteit van een besluit bij de raad te laten.

In artikel 2, lid 2 van de nieuwe referendumverordening is geregeld dat het referendum een aangelegenheid is van de raad. De werkzaamheden ten behoeve van de raad worden verricht door de griffie en vinden plaats onder verantwoordelijkheid van de griffier. Dit is een wijziging ten opzichte van de huidige referendumverordening waar het een aangelegenheid van het college van B&W was.

In de toelichting bij artikel 8 van de nieuwe referendumverordening is opgenomen dat de organisatie van de dag van het referendum een verantwoordelijkheid is van de raad, waarbij in ieder geval team Verkiezingen van de ambtelijke organisatie onder verantwoordelijkheid van de griffier de organisatie van de stemming organiseert en faciliteert.

Het belangrijkste achterliggende argument om de uitvoering van een referendum bij de raad te beleggen, is dat een referendum een volksraadpleging is onder de kiesgerechtigden inwoners van de gemeente Zoetermeer over een genomen raadsbesluit en daarmee de algemene vertegenwoordigingsbevoegdheid van de raad direct raakt.

1.3 De griffie heeft een leidende rol in de uitvoering van het referendum en de raadsgriffier kan een beroep doen op ambtelijke ondersteuning.

In artikel 2, lid 2 van de nieuwe referendumverordening is de mogelijkheid voor ambtelijke ondersteuning voor de griffie geregeld. Een referendum vraagt om extra personele capaciteit bij de griffie. De raadsgriffier kan aan de gemeentesecretaris vragen om de nodige ambtelijke ondersteuning beschikbaar te stellen aan de griffie voor een te houden referendum.

1.4 Er wordt een referendum commissie ad hoc ingesteld door de raad per te houden referendum. Het seniorenconvent doet een aanbeveling voor de commissieleden voor de referendumcommissie ad hoc.

In artikel 3 van de nieuwe referendumverordening is geregeld dat de raad een referendumcommissie ad hoc moet instellen.

Er is bewust gekozen om per referendum leden van een referendumcommissie ad hoc door de raad te benoemen. Door de commissieleden van de referendumcommissie ad hoc te benoemen wordt de mogelijkheid opengehouden om in te spelen op de actuele situatie. Het seniorenconvent heeft de belangrijke taak om de aanbeveling te doen voor de benoeming van de leden van de referendumcommissie ad hoc.

1.5 Er worden drempels gehanteerd in absolute aantallen in plaats van percentages voor de benodigde ondersteuningsverklaringen voor een referendum op initiatief van kiesgerechtigden.

Het college heeft gevolg gegeven aan het geamendeerde raadsbesluit van 27 november 2023 doordat een referendum een passende aanvulling is op de representatieve democratie. Het instrument referendum moet reëel zijn, waarbij belangrijk is dat drempels voor ondersteuningsverklaringen passend zijn. Om hieraan tegemoet te komen is zorgvuldig een vergelijking gedaan met andere gemeenten (zie tabel 1).

In artikel 6 van de nieuwe referendumverordening is het inleidend verzoek tot het houden van een referendum geregeld. Een inleidend verzoek moet ondersteund worden door 500 ondersteuningsverklaringen van kiesgerechtigde inwoners uit de gemeente Zoetermeer.

Dit is een hogere drempel dan 0,33% van het aantal kiesgerechtigde inwoners uit de huidige referendumverordening. Ter vergelijking, dit waren 309 kiesgerechtigde inwoners uit de gemeente Zoetermeer bij het laatst gehouden referendum over afvalbeleid in 2022.

In artikel 7 van de nieuwe referendumverordening is het definitief verzoek tot het houden van een referendum geregeld. Een definitief verzoek moet ondersteund worden door 5.000 ondersteuningsverklaringen van kiesgerechtigde inwoners uit de gemeente Zoetermeer. Belangrijk is dat de 500 ondersteuningsverklaringen uit het inleidend verzoek meegeteld worden.

Dit is een lagere drempel dan 5% van het aantal kiesgerechtigde inwoners uit de huidige referendumverordening. Ter vergelijking, dit waren 5.103 kiesgerechtigde inwoners uit de gemeente Zoetermeer bij het laatst gehouden referendum over afvalbeleid in 2022.

1.6 Er is in de referendumverordening een subsidieregeling opgenomen.

Het college heeft gevolg gegeven aan het geamendeerde raadsbesluit van 27 november 2023 door een subsidieregeling in de referendumverordening op te nemen.

In de artikelen 10 en 11 van de nieuwe referendumverordening is een subsidieregeling geregeld voor collectieven en rechtspersonen (geen politieke groeperingen als bedoeld in hoofdstuk G van de Kieswet) die een referendum onder de aandacht willen brengen bij de inwoners van de gemeente Zoetermeer. Daarbij is ook geregeld dat de raad een budget moet vaststellen voor de organisatie van en de voorlichting over het referendum.

Dit is een wijziging ten opzichte van de huidige referendumverordening, waarin geen integrale subsidieregeling is opgenomen.

1.7 De verordening heeft een basis voor een duidelijk werkproces om een referendum goed te regelen.

Het college wil ook gevolg geven aan het geamendeerde raadsbesluit van 27 november 2023 door een werkbeschrijving te maken waarin taken en verantwoordelijkheden van bestuursorganen en de rollen van functionarissen zijn vastgelegd.

In de nieuwe referendumverordening liggen de meeste bevoegdheden bij de raad, de voorzitter van de raad en de raadsgriffier. In de werkbeschrijving worden de bevoegdheden van bestuursorganen en rollen van functionarissen procesmatig uiteengezet. Op deze manier worden organisatorische onduidelijkheden in het referendumproces voorkomen en is duidelijk wie binnen de gemeente verantwoordelijkheid draagt in het referendumproces.

Het college heeft ervoor gekozen om de werkbeschrijving over de referendumverordening pas na vaststelling van de Referendumverordening gemeente Zoetermeer 2026 op te stellen en aan

de raad aan te bieden. Een bijkomend voordeel is dat een werkbeschrijving in voorkomende gevallen snel en eenvoudig aan nieuwe feiten of omstandigheden kan worden aangepast.

Kantttekeningen

Geen.

Financiën

Niet van toepassing.

Controleprotocol

Niet van toepassing.

Participatie en Communicatie

Het raadsbesluit wordt bekendgemaakt in het Gemeentebblad.

Duurzaamheid

Niet van toepassing.

Toegankelijkheid en bruikbaarheid voor gehandicapten

Niet van toepassing.

Rapportage en evaluatie

Niet van toepassing.

Planning

Niet van toepassing.